

Abdullah Aysu'yla Tarımın Gidişatı Üzerine Şirketlere karşı bilge tarım

Türkiye tarımı elden gidiyor. 1980'den bu yana süren, AKP'yle şahlanan politikaların, IMF dayatmalarının doğal sonucu bu. Sözleşmeli ekimle çiftçilik nöbetçiliğe indirgeniyor, ürünler tektipleştiriliyor, denetim kuşkulu bir hal alıyor. Uluslararası tekellerin hesaplarına mahkûm kalan Türkiye, gıda egemenliğini ve güvenliğini yitiriyor. Tabagımızdaki yemeğin niteliğinden gizli ikili antlaşmalara kadar çeşitli düzeylerde tarım kavgası veren Abdullah Aysu bize iki sayı boyunca büyük resmi gösteriyor. Çiftçi Sendikaları Konfederasyonu başkanı, Via Campesina'nın aktif üyesi, "Küreselleşme ve Tarım" kitabı yeni yayınlanan Aysu'nun tarihsel ve tarihî analizine bağlanıyoruz...

Siz Çiftçi Sendikaları Konfederasyonu'nun başkanıdır. Konfederasyonun örgütlülük oranı ne kadar, nasıl bir gücünüz var?

Abdullah Aysu: Daha çok aile çiftçiliğini esas alan kesimin temsilcisiyiz, ki bunun Türkiye tarımındaki oranı yüzde 87.4'tür. İşçi çalışanları üye yapmıyoruz. Yeni bir kuruluşuz, 25 binin üzerinde üyemiz var. Köy temsilcilikleri oluşturuyoruz, onlar üzerinden üyelik yapıyoruz. Temsilcilikleri eğitime tâbi tutuyoruz, dünya nereye gidiyor, Türkiye nereye gidiyor, bu durumdan biz nasıl çıkarız gibi sorulara dair bir eğitimin yanında, bir yandan da teknik bilgi aktarıyoruz. "Bilge tarımcılık" dediğimiz, aile tarımcılığına dönüşü isteyen, şirketlerin insan sağlığı üzerinde risk oluşturduğunu söyleyen, doğayla barışık olmayan, toprağı ve suyu yok eden kimyasal üretimin, endüstriyel üretim tarzının reddiyesini ortaya koyan bir eğitim tarzını esas alıyoruz. Bugüne kadarki alışılmış rahatlığı da bozmak istiyoruz. Bu kesim birçok şeye alışmış, tohum ona pakette gelmiş, ilaç kutuda, gübre çuvalda gelmiş. Takmış gübre çuvalını traktörün arkasına, bir gitmiş bir gelmiş, bütün gübresini dağıtmış. Bilge tarımcılıkta ise, hayvan gübresini kürekle dağıtması, bunu belli aralıklarla yapması lâzım. Bu kesimin alıştığına tersine, değişmeli ekim sistemine geçmek lâzım. Bu sene buğday yaptın, seneye patates yapacaksın, öbür sene baklagil ekeceksin ve toprağın üç-dört yıllık azot ihtiyacını havadan aldığı bir tarzı esas alacaksın.

Bu geleneksel üretim tarzı değil mi?

Evet, geçmişten beri kullanılan bir tarz. İlaç kullanmak yerine, hangi böcek hangi kokudan rahatsız olur, ne uygularsak gelmez diye çiftçilerin kendi buldukları doğal yöntemler de vardır burada. Bu tarz çoktan bozuldu ya da bozuluyor, ama şirketlerin tarım sisteminde yoğunluk kazanması aslında Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının çıktılarında. Bomba üretimi için yaptıkları stokları tarıma yönlendiriyor, gübreye dönüştürüp kullanmaya başlıyorlar; birbirlerini öldürmek için kullandıkları gazları böcek öldürücü olarak kullanıyorlar. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, insanlar aç-susuz, kıyımlar yaşıyor, tam o sırada bunlar piyasaya sürülüyor, verimlilik artıyor. Kısa vadede sorun çözülüyor ama, giderek doğanın dengesi, işleyişi ortadan kalkıyor ve birçok halka kopuyor.

Geleneksel tarımdan çıkışta en önemli faktör traktör. İşleri kolaylaştıran, önüne geçilemeyecek bir teknolojinin ürünü değil mi traktör?

Tarımdaki yabancılaşma makineyle başlıyor. Bir anda giriyor devreye, çok geniş arazileri sürebilme imkânı çıkıyor ve denge bozuluyor tarımda. Çünkü traktör sınır tanımıyor; “kurşun adres sormaz” diye hoş olmayan bir tabir var ya, traktör de mera sormuyor. “Bu bir ihtiyaçtır, doğanın dengesini gerçekleştiren, suyun birikmesini sağlayan, seli, erozyonu engelleyen bir şeydir” demiyor. Traktöre sahip olanlar daha fazla araziye sahip oluyor, ekilen arazinin ölçüğü büyüyor. Bitkisel üretimle hayvansal üretim de birbirinden kopmaya başlıyor. Yeterince otlayabilecekleri bir mera kalmayınca, hayvanları dört duvar arasına kapatıyorsunuz. Üstü kapalı hayvancılık yaptığımızda, çuvalarla fennî yem kullanmanız gerekiyor. Bir, hayvanların doğada otlatılmasının önüne geçiyorsunuz; ikincisi, yem olarak yonca, fiğ yetiştirmek yerine, bu işi şirketler yapmaya başlıyor. Hayvanı kapattığımız için, gübresini de arazide kullanamıyorsunuz. Şirket zaten gübresini vermiyor. Ayrıca, bu kadar fennî yemle elde edilen gübre toprak için faydalı bir şey değil. Verimliliği bir-iki yıl artırıyor, ama sonra ot bitmiyor. Bu çıktılarının birbirine kullanılamaması durumu da kapitalizm, çağdaşlık, modernlik diye süsleniyor. Bu söylem, başından beri çağdaşlık ve modernliği savunan solu da, aydını da, entelektüeli de yanına monte ediyor. Normalde bunun karşısında barikat kurması gereken, “hayır, siz toprağı, doğayı, suyu yok ediyorsunuz” diyebilecek kesimi yanına alıyor.

1970’lerde bir çiftçi, “ben makine de, ilaç da istemiyorum” dese, arazisinde eski usûllerle bir tarımsal döngü sağlayabilir miydi?

O dönemde sağlayabilirdi, ‘70’lerde pazarla bütünleşme henüz bu orana gelmemiştir. Üstelik, devletin çiftçiyle bağı devam ediyordu. ‘80’den sonra devletle çiftçinin bağı koparılıyor. Dolayısıyla, çiftçinin iki seçeneği kalıyor: Ya geriye dönecek, kendisi üretecek ya da kendine bir sahip bulacak, şirketin nüfusuna geçecek. Çünkü şirketlerin dışında şu anda alım yapan bir kuruluş kalmadı. Bizim felsefemizde şirketlere bağlı çalışanlar işçidir, köylü değildir.

Ve şirketlerin yöntemine, tercihine mahkûmdur... Sözleşme yaptığı şirketin tercihi genetiğiyle oynanmış bir ürünse, toprağını bunun için kullanmak durumundadır...

Genetik ilerlemeyi de 1980’lerde şirketler buluyor ve “önümüzü açın, tarımı serbest piyasaya bırakın” diye yükleniyorlar. Bütün üretim girdilerini sağlayan, elde edilen ürünlerin pazarlamasını yapan kamuya ait tüm kuruluşların ortadan kaldırılması isteniyor. Şirketler tarıma ve gıdaya başka türlü egemen olamayacaktı. Türkiye’de, müttefiklerini Özal’la buluyorlar, ama bu vaadi ilk veren Demirel. 24 Ocak Kararları, IMF ve Dünya Bankası marifetiyle tarımımızı serbest piyasaya açıyor, kırılma oradan başlıyor. 12 Eylül olmasaydı, toplumsal muhalefetin güçlü olduğu bir dönemde bunların yapılması mümkün değildi. 1983’te iktidara gelen Özal bir hesap yapıyor ve “ben bunu yapamam” diyor, yasalar buna izin vermiyor. Bakıyor ki, KİT ve KİK’lerin yasalarını değiştirmek lâzım. Mesela, Et ve Balık Kurumu, Et ve Balık A.Ş. diye değiştiriliyor, Yem Sanayii Yem A.Ş., Tüpraş Tüpraş A.Ş oluyor ve “madem bunlar şirket, ben de şirket olarak özelleştiririm” diyor. Oysa mesela SEK’in kanununda aynen şöyle der: “SEK çiftçileri geliştirmek için yapılandırılmış bir kurumdur, çiftçiler belli bir örgütlülüğe geldiklerinde onların örgütlerine devredilir.” Köy-Koop 12 Eylül öncesi bunun için müracaat etti, ama 12 Eylül’ün tozu dumanı içerisinde Köy-Koop kapatıldı ve bunu talep edecek kimse kalmadı geriye. Yani hiçbir şey tesadüf eseri olmadı. SEK ve Yem Sanayii’nin özelleştirmesinin hemen ardından süt fiyatları düşürüldü, yem fiyatları artırıldı. Aynı anda! O zamanlar, Türkiye hayvancılığı artı veriyordu, ihracatçı ülkeydik. Türkiye’deki hayvan sayısı 1980’de 80 milyonken, özelleştirmelerden üç-beş sene sonra 41 milyona geriliyor, süt ve et

mamûllerinde ihracatçıyken ithalatçı konuma geliyoruz... İkinci bir hamle, Dünya Bankası'nın bir talebinden doğuyor. Halen Türkiye'nin en büyük 100 kurumu içinde yer alan Tariş'i, Trakya Birlik'i, Marmara Birlik'i ortadan kaldırmak ya da bertaraf etmek istiyorlar. Çiftçiler olarak hep diyoruz ki, "kooperatiflerimizi bize verin". Kooperatifler eskiden de bize ait değildi esasında. Aidatını biz veriyorduk, malı biz veriyorduk, yönetimi biz seçiyorduk, ama Ankara'dan, Ticaret Bakanlığı'ndan bir genel müdür atanıyordu, bütün politikayı belirliyordu. Ayrıca, birçok kuruluşu, şirketi bize kurtartıyorlardı. Bir sürü kömür ocağına falan ortağız mesela, hatta İstanbul Bankası'nı kurtartmışlar bize. Ama bu kez, bizim bu isteğimize atladılar ve "tamam, genel müdürünüzü kendiniz seçin" dediler. Ama bunun üzerine, yeniden yapılandırma kurulları getirdiler. IMF Türkiye'yle nasıl bir ilişki kuruyorsa, bu kurullar da kooperatiflerle öyle ilişki kuruyor. Nasıl ki IMF "sana 2 milyar doları veririm, ama Tüpraş'ı, gübre fabrikalarını özelleştirirsen 1 milyar daha veririm" diyor, Yeniden Yapılandırma Kurulu da diyor ki kooperatiflere, "arsalarını, mağazalarını, depolarını satarsan, işçilerini işten atarsan, ben de senin borçlarını silerim". Tamamen devletin politikalarıyla yönetilmiş ve borçlandırılmış kurumlar bunlar. Normalde siz eğer beni özelleştiriyorsanız, bugüne kadar yönettiğiniz borcu da üzerinize alırsınız. Borcunuz kaldığı zaman bankalardan kredi alamıyorsunuz, çünkü muhasebede iflas gözükyörsünüz. Oysa ki Fiskobirlik dev bir kuruluş, tarımsal ihracatın üçte birini tek başına fındıktan kazanıyoruz. Böyle bir kurum iflas etmiş olabilir mi? Önce kamu, ardından örgütle bağı koparıldı çiftçilerin. En önemli konulardan biri de, entegre tesislerin "hiçbir kamu bankasından kredi verilemez" maddeleriyle anonim şirkete dönüştürülmesi. Bu korkunç bir yaptırım. "Banka kuramazlar" diye de madde koydular, bankamız Tarişbank'ı elimizden aldılar. Ve esas darbe, tohumculuk yasasıyla yapıldı. Bu yasayla birlikte kendi tohumlarımızı üretemeyeceğiz.

Bu sürecin sonunda çiftçi tarımın her aşamasında özel şirketlere, büyük uluslararası tekellere mahkûm kaldı. Dünyanın her yerinde tarım aynı şekilde mi dönüştü?

Normalde, şirketler Latin Amerika'da, Hindistan'da, birçok ülkede plantasyon yoluyla üretim yapar. Geniş toprakları alırlar, belirleyici olurlar. Ama Türkiye gibi ülkelerde bunu yapmak mümkün değil, çünkü toprak, çok parçalılığın ötesinde, çok verasetlidir. İstanbul'da oturan insanların yüzde 40'ının toprakta hissesi vardır. Adam

ölmüştür, yedi çocuğunun hissesi vardır. 50 dönümü almak için yirmi yıl uğraşsınız noterlerde, mahkemelerde, veraset takiplerinde. Ama şirketler de hiç öyle saf değil, bir yöntemini buluyorlar. Bu sefer de şirkete sözleşmeli üretim yapman lâzım. Araziyi satın almadan, cebinden para çıkartmadan ve o ülkenin işçileriyle uğraşmadan kâr eder şirket. İşçilerin şartlarıymış, yövmiyesiymiş bakmaz, o tamamen çiftçinin sorunudur. Cüneyt Zapsu'ya veriyoruz fındığı, o satıyor; mevsimlik işçilerin durumu filan hiç umurunda değil. Yağmur ya da dolu yağdı, sel geldi, sorun senin, borç senin, ödeyeceksin.

Bir de sağlık yönünden riskler var galiba: Bu yaz Rusya sağlığa zararlı oldukları iddiasıyla Türkiye'ye domatesleri iade etti...

Kamu devreden çıktıktan sonra, toprağa ne kadar ilaç atılacağına dair kararlar, ne kadar çok satarsa o kadar çok kâr elde edecek olan ilaç firmalarının inisiyatifine kaldı. 81 ilde, 1450 ilçede müdürlüğü olan Tarım Bakanlığı bu işi yapmıyor, şirketler yapıyor. Çiftçi kaygı eker, keder biçer. Tohumu atarsınız, kaygıyla beklersiniz. “Ya bak şurada böcekler görülmüş, bu ilacı atmazsan mahsûlü alamazsın” dendi mi, altı ay yatırım yapmışsın, toprağı sürmüşsün, oradan karnını doyuracaksın, panik içinde gidip ilacı atıyorsun. Onu yapmak durumundasın, çünkü “hayır, böyle bir şey yok” diye seni rahatlatacak, güven verecek bir kesim yok. Dolayısıyla, ilaç kalıntıları Türkiye’de her zaman vardır, kanserin artmasında da önemli kalemlerden biridir bu. Devrede kamu olmadığında, kalıntı olmaması düşünülemez. Fakat, söylenti ve rivayetlerin başka bir yanı da var ki, bu güçlü devletler bu domatesleri belli dönemlerde alırlar, ama kendi mahsûllerinin çıktığı dönemlerde pürüzler yaratırlar. Bu da bir devlet politikasıdır, kendi üreticisini korumak ister. Sonuçta, “hayır, burada ilaç kalıntısı yoktur” diyemem. Çok verim elde edelim diye tohum alırsınız, kilosu 30 bin lira, hatta daha fazladır. Eğer domatesi dalından koparmazsanız, yeni domates vermez, o bitki ölür. Ama bir yandan da ilaç vermeniz, kimyasal gübre vermeniz lâzım yaşaması için. Normal olarak 15 gün beklemeniz gerekir, ya da ilacına göre 10 gün, 7 gün. Ama 15 günde biz zaten hasat yapıyoruz, bu mümkün değil. Yeni domates gelmediği zaman, bizim 30 bin lira çöpe gider. Bütün bunların denetlenebilir olması lâzım. Seranın içinde 30 bin liralık domates değil de, zamanında tüketimi esas almamız, bahçede, açık havada domates yetiştirmemiz lâzım. Becerebiliyorsan, o domatesi yurtdışına gönderirsin. Onlarda bunları inceleyen laboratuvarlar var, ama

bizde böyle bir şey yok. Mısırlar girdi bu ülkeye, İsviçre’de tahlil ettirdik, genetiği değiştirilmiş mısır olduğunu kanıtladık. TMO genel müdürünün cevabı “biz iktidar olmadan önce de böyle geliyordu” oldu. Oysa, biz mesela nişasta bazlı şeker üretimine geçmeden önce, kendi şeker pancarımızdan ürettiğimiz şeker bize yeterliydi, hatta ihraç ediyorduk. Şeker pancarı bu ülkeye medeniyeti getirmiştir. Türkiye sinemayla, tiyatroyla, park-bahçe sistemiyle şeker fabrikaları alanlarında buluşmuştur. Türkiye ürün sulamasını şeker pancarıyla öğrenmiştir, münavebe sistemini, alet-edevat kullanmayı şeker pancarından öğrenmiştir. Şeker pancarına kota konduğunda, bütün yurttaşların ayağa kalkması gerekiyordu. Bir dekar şeker pancarı bitkisinin ürettiği oksijen miktarı, bir dekar çam ormanının üç katıdır. Biz o kotayla ne kadar şeker pancarı üretiminden vazgeçmişsek, bu ülke o kadar oksijensiz kalmıştır. Bunların hiçbiri söylenmiyor.

Benzer durum mısır için de geçerli mi?

Türkiye mısırdaki kendine yeterli değildi, her yıl 1 ila 1.5 ton civarında dışarıdan mısır alırdık bu fabrikalar kurulmadan önce. Yeterli olmadığımız bir ürün için fabrika kurduk, yeterli olduğumuz bir ürünü devre dışı bıraktık. Cargill fabrikasının bulunduğu alan, tek bir mısır koçanının yetişmediği bir alandır. Niye? Çünkü o mısırların şekere dönüşmesi için yıkanmaya ihtiyacı var. İznik Gölü’nün kenarına kuruldu fabrika, ama gölden su almaz. Artezyenler açarak gölü besleyen havzanın suyunu aldılar, çünkü gölden alsalar, bir süre sonra para ödemeleri gerekecekti. Israrla “biz atıkları göle vermiyoruz” diyorlar. Doğru olabilir, peki o atıklar nereye gidiyor o zaman? Meyile baktığımızda, 6 kilometre ötedeki Gemlik körfezine. Zaten Cargill’in fabrika kurduğu hangi ülkeye bakarsanız bakın, kırk yıldan fazla orada yaşamamıştır. Ülkelerin istememesinden değil, bulunduğu alanda kendisi yaşayamamıştır, zehirlenmiştir ortamını. Biz tuttuk, böyle bir alanı bu fabrikaya tahsis ettik. Ayrıca, halen ruhsat alamamıştır, yıkılması gerekir. Birinci sınıf tarım arazisi üzerine kurulduğu için ruhsat veremiyorlar. Af çıkarıyorlar, mahkemeler bozuyor. Bir de, mısırın ana problemi şu ki, esas olarak Arjantin’de ve diğer yerlerdeki genetiği değiştirilmiş mısır kullanmanın sakıncası var, çünkü tohumun içinde ilaç bulunuyor. Mısırın tohumu büyürken içindeki ilaç da onunla büyür, koçana da ilaç gelir, bir tırtıl, bir kuş onu yemeye kalktığında ölür. İşte bu mısır, fabrikalarda çok suya ihtiyaç duyarak yıkanır, o zehirden arındırılır ve tüketiciye gider. Ama bu arıtmanın kontrolü

mümkün değil. Cargill'i mahkeme kapatıyor, hükümet kapatmıyor. "Mühürledik" dediler, bakıyoruz, çalışıyorlar. Oradan çıkan ürünü denetleyebilen, denetlediğinde yaptırımcı olabilecek bir kesim var mı, bilemiyorum.

Mısır tohumunda olduğu gibi, diğer ürünlerin de ya içinde ya dışında ilaç var. Bu ilaçları, tohumları kullanmadan üretim yapmak mümkün değil mi? Tohumculuk Kanunu neler getiriyor?

Birincisi, tohum yetiştirebilirsiniz, ama satamazsınız. Domatesi, biberi, şeker pancarını satabilirsiniz, ama tohum satamazsınız. Kanun çıkarılırken, "Türkiye'nin tohum sektörü çok düzensiz, 1936'da çıkarılmış bir kanunla idare ediliyor, bunu düzenli hale getirelim" dediler. Esas mesele, çokuluslu tohum şirketlerinin yasanın çıkması için bastırması. Hangi havzada ne yetişeceğine şirketler karar verdikten sonra, siz artık kendi tohumunuzla üretim yapamazsınız, yaparsanız ancak kendiniz yersiniz. Pazara çıkartırsanız ürünü, aynı bilgisayarlardaki lisanslar gibi, hırsız muamelesi görürsünüz. Önemli olan şu: Bugüne kadar geliştiricilik, öncülük görevi gören kamu devrede değil. Artık tohum şirketlerinin aralarında oluşturduğu bir birlik olacak. Diyelim ki siz şirketsiniz, tohum sattınız bana, üzerindeki bilgi kâğıdında "bunun verimi yüzde 95'tir" dediniz, ben attım, yüzde 5 çıktı, mahkemeye gidemiyorum bu kanun gereği. Ancak bu birliğe gidip şikâyet edebiliyorum. Burada devlet garantör ya da düzenleyici bile değil, gözlemci bile koymuyor. Şirketlerin istediği gibi at oynatabileceği bir sistem bu. Tohumu veriyor, "şu dönemde şu gübreyi atacaksın, bu dönemde şu ilacı atacaksın, zamanı geldi, şimdi hasat yapabilirsin" diyor. Bütün belirleyicilik onda, siz tarlanın bekçisisiniz. Tohumdan sonra bütün kalelerimiz yıkıldıktan sonra diyoruz ki, "bu problem artık bizim kontrolümüzden çıkmıştır. Bizim bir suçumuz yok, insanlar zehirlenirse de bizimle ilgili değil. Biz de bir yanımızla tüketiciyiz zaten"... Mono-üretim, küresel ısınmayı tetikleyen bir şey. Çok fosil yakıt, çok ilaç ve gübre kullanmayı gerektiriyor. Şöyle bir örnek vereyim: 1968 yılında, ben kendi tarlalarımnda dönüme 8 kilo gübre atıyordum. Şimdi 21 kiloyla aynı verimi alamıyorum. Çünkü toprak toprak olmaktan çıktı. Ne kadar gübre atarsanız o kadar verim alıyorsunuz, ama yağış olmadığında gübre o toprağı yakıyor. Dolayısıyla, bu sistem artık geliştirici değil, yok edici bir yolda ilerliyor. Mono-ekim, biyo-çeşitliliği de yok ediyor. Biyo-çeşitliliğin yok olması, dünyanın sigortasının gitmesi demek. Bir an için şöyle düşünelim: Türkiye'nin tamamında aynı cins buğday

üretiyoruz. Bir hastalık gelirse hepsi yok olur. Elinizde tohum yok, bütün insanlar aç... Şimdi buğday alımı altı firmanın eline geçti, onlar belirleyecek piyasayı. Devlet alım yapmıyor. Tüketiciler için problem var, ekmek fiyatları artacak. 2006'da 2.5 milyon ton fazlamız vardı. IMF "elinde stok tutamazsın, sat" dedi. Anlaşma yapıldı, tonunu 136 dolardan sattık. Satışı yaparken hepsini teslim edemiyorsun, peyderpey teslim ediyorsun. 2007'de açık verdik, dışarıdan buğday ithal etmemiz gerekti, en düşük 350 dolardan aldık. Muhtemeldir ki, gemilerimiz buradan buğday götürürken, başkaları bize gemilerle buğday getiriyordu. Niye? IMF öyle istedi.

Türkiye'de bir sürü buğday çeşidi vardı, bunların çoğu kayboldu. Dünyanın her yerinde ürünler aynlaşıyor. Tamamen yitip giden tohum çeşitleri var mı dünyada?

Bol miktarda var. Tohum bankalarındaki tohumların da aynı işlevi göreceğini düşünmüyorum. Geçmişte olabilirdi, 1930'larda, tohumu saklardın, işe yarardı. Şimdi yaramaz, artık sürekli iklim değişiyor. Sakladığın tohum başka bir döneme, başka bir iklime ait. Onu adapte edebilmenin yolu, tohumu üretimin içinde var edebilmek. Şirketlerin sattığı tohumla değil, üreticinin adapte ettiği tohumla üretimin devamlılığını sağlamak gerekiyor. Bu nedenle yerel tohum esastır. Via Campesina'nın önemli ilkelerinden biri yerel pazarların esas olması, ihracata yönelik üretim yapılmaması. Yerel pazarlar birbirini denetler, birbirini sağlıklı gıdaya zorlar.

Şu an bir markete girdiğimizde, bulacağımız pirinç muhtemelen Amerikan pirinci olacak, halbuki Türkiye'nin çok çeşitli pirinç tipleri de vardı...

Biz pirinçte de kendimize yeterli değiliz, ama yeterli olabileceken değiliz. Bizim çeşitlerimiz de çok kalitelidir. Ülke gerçeklerimize göre bulduğumuz, geliştirdiğimiz, ıslah ettiğimiz çeşitlerdir. Chicago'da, Tayland'da yetişmiş bir pirinç tohumuyla biz kendimizi ne kadar var ederiz? Biyo-çeşitliliği yok ettiğimizde sadece bitkiyi yok etmiş olmuyoruz, ondan beslenen arıyı yok ediyoruz mesela. Arıyı çekerseniz, yüzde 80 meyve kaybı olur. Solucanı çekerseniz, üretim biter. Topraktaki solucanı ilaçla yok edersen, ot bitmez. Bugün bir üretim yapılıyorsa, bu, çiftçinin marifetiyle değil, solucanın marifetiyledir. En büyük pay, topraktaki solucanıdır. Sürekli havalandırır

toprağı, aynı zamanda sürekli gübre üretir, en kaliteli gübre onundur. Bugüne kadar kimyasal gübrenin bütün toprağı yok edememesinin sebebi solucandır.

ABD çiftlikler kurup solucan gübresini üretime sokmaya çalışıyor, bu da “organik tarım” adına yapılıyor. Organik tarım organik değil mi?

Şirketlerin egemen olduğu tarım, organik tarım olamaz. Bizim söylediğimiz perma kültür, iki kez organik sistem, çiftçinin topraktan aldığı eksiksiz olarak toprağa aktarabildiği sistemdir. Dışarıdan girdiyi kabul etmeyen, eksik kaldığı girdiyi de kooperatif sistemiyle değiş-tokuş eden bir sistem. Yani ben iki büyükbaş hayvana bakarsam, onun gübresi 50 dönümlük tarlanın ihtiyacını karşılar. Ondan sütü de alırım, 5 dönüm ayırdığımda onun yonca ve yem ihtiyacını da karşılarım. Yani bitkisel üretimle hayvansal üretimi bir araya getirdiğimde, birbirlerinin çıktılarını birbirlerine kullandığımda hem şirkete mahkûm olmam, hem de sağlıklı gıda üretmeye başlarım. Böylece, istesen de sağlıksız gıda üretemezsin. Denizli'nin Güney ilçesinin bir köyünde rampayı çıktık, müthiş bir domates kokusu yayıldı. Gittik baktık, köy domates yetiştiriyor. Yahu suları yok bu insanların! “Nasıl oluyor?” dedik, “bunlar su istemiyor” dediler. Yıllardır ürete ürete, su istemeyen domates yetiştirmişler. Domates nasıl yarılmış, ağzında elma gibi dağılıyor. Bütün bunları yapmak mümkün, ama tepemizdeki keneler inmiyor.

Sizin tarlanızın yanındaki tarla şirketlerin önerdiği tohumları, ilaçları kullanıyorsa yine bu sağlıklı gıdayı üretmeniz mümkün mü?

İşte problem o, biz sendikayı bunun için kurduk. Bu bir sistem meselesi, bir devlet politikası haline dönüşmeli. Devlet belli bir yeri aşamalı bir biçimde izole etmediği takdirde, sizin mısırınız benimkini bozuyor mesela. Üstelik dava açıyorlar, “benim ürünümün yanında olduğun için senin verimin arttı” diyorlar. Oysa doğa öyle enteresandır ki, bu tepenin önündeki toprakla arkasındaki toprak aynı değildir. Aldığı güneş ve ışık açısı, toprak derinliği, su durumu, nem durumu, aldığı rüzgâr aynı değil. Ama siz kalkıp bir bölge için komple karar verebiliyorsunuz. Oysa, biz deneyerek “benim için gerekli olan tohum bu” diyebiliyoruz. Ege bölgesi pamukta iflas ettikçe kayısıya yönediler, iklimi hesapladılar, baktılar tadı da çok güzel, ama satamadılar. Çünkü Malatya'nın kayısısını alırsınız elinize, basarsınız, çekirdeğini atar

kendiliğinden. Ege’de atmıyor, bıçakla kesmen lâzım. Meğer Malatya’da belli bir süre esen ters bir rüzgâr varmış, o Ege’de esmiyormuş. Yani hesaba kitaba vuramazsın, “laboratuarda bunu buldum” diyemezsin. Zaten bunun karşı duruşunu da doğa yapıyor. İşte Tuz Gölü 1 metrekare kalmış, kim bunun sebebi? Kamu denetimini yapmamış, çiftçi de vurmuş artezyeni, bitirmiş, kurutmuş. Suyun kendi havzasında gelişmesini engellemişiz. Tarım ve gıda, şirketlerin yönetimine ve denetimine, kâr histerisine terk edilecek bir şey değildir. Tek başına çiftçilere de terk edilecek bir şey değildir. Tüm üreticilerin ve tüketicilerin belirleyiciliği esas olmalıdır. Yoksa sonuçta tabii ki herkes para kazanmak istiyor. ABD’nin o istila, haydutluk dönemlerini yaşıyor Türkiye. Hepimiz haydutluk yapıyoruz. Herkes nasıl kazanacağına bakıyor. Bastırıyorlar ilacı, satıyorlar insanlara. Ne yapsın adam, çoluğuna çocuğuna nasıl bakacak?

Türkiye’nin önemli ürünlerinden biri de tütündü. Tekel gibi dev bir yapı özelleştirilirken, tütün ekimi de farklılaştı galiba....

Türkiye Tekel’i uluslararası şirketler tarafından hep izlendi. 1960’larda Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası’nda tütün tartışılırken ABD nota gönderdi “sakın ola ki Türk tütününün önünü açmayın” diye. Sene 1979, Demirel tütün ithalinin serbest bırakılmasını istiyor. Gerekçe olarak da “çok kaçak var, önleyemiyoruz, bundan para kazanmak gerek” diyor. “Fırat’ın kenarındaki bir kuzudan ben sorumluyum” diyen adam, gümrükteki sigarayı engelleyemiyor sözüm ona. 1984’te Özal’ın içine bir cümle ekleyerek Kenan Evren’e imzalattığı bir kanun var, o cümle de tütün ithalatının serbest bırakılması hakkında. Kamuoyuna da “nasıl gol attım ama” şeklinde yansımıştı, hatırlarsanız. Daha sonra gelen bütün hükümetlerin hepsi yavaş yavaş ön açıcılık yaptı. Şirketlerin burada sigara fabrikası kurmasına izin verildi ve Tekel’in özelleştirilmesine kadar geldi dayandı iş. Tekel çok büyük bir kuruluştur, devlet içinde bir devlettir. 2002 yılında bizim bir paket sigara için yaptığımız hesapta, kutusu dahil, sigaranın bütün maliyeti 20 bin liraydı, ama fiyatı 1 milyonu sigaranın. Üstü olduğu gibi kâr; böyle bir deli paradan bahsediyoruz. Bu Özal rahmetle mi anılır, nasıl anılır, bilemem ama, Reji’yi ortadan kaldıran eski Meclis’in çatısı Philip Morris’in parasıyla onarılmıştır, ondan sonra bu kanun çıkarılmıştır. Böyle garip bir sürü ilginçlikler vardır. Ve Türkiye’nin gayri safi millî hasılasının yüzde 5.4’ünü tek başına Tekel karşılar. Türkiye’deki bütün işadamlarının verdiği vergi yüzde 1.5’tur.

Tekel'in sadece hurdalıklarını satma halinde yeni bir sigara fabrikası kurabilirdi. Türkiye'de ondan daha büyük bir pazarlama örgütü de yoktur, köy bakkallarına kadar gider. Böyle bir organizasyon, böyle dev bir yapı ortadan kaldırıldı. Hepsinden önemlisi, insan sağlığı riske girdi. Sigara içmek sağlığa zararlıdır, ama Türk tütünü o kadar değildir. Virginia tütününden elde edilmiş sigarada 117 tane değişik katkı maddesi vardır. Bunlar hem alışkanlık oluşturur, hem çektiğinizde duman çok rahat gelir. Maltepe'ye, Samsun'a göre daha çok hoş gider, ama aynı rahatlıkla ciğere de gider o duman. Üzerindeki nikotin az diye yazar, doğrudur, ama kana en hızlı karışan da Virginia tütünüdür. Bütün bunların alt alta muhasebesinin yapılması lazım. Ve bu ülke ne kadar zarara uğratılmıştır, bunun hesabının yapılması lâzım. Türkiye, savaş döneminin tazminatını kapsayan borçları esas olarak Tekel üzerinden ödemiştir. Ama adamlar hiç ellerini ceplerine atmadan 300 milyon doların sahibi olmuştur şimdi. Böyle bir dev kuruluş gitti... Tekel Türkiye Cumhuriyeti'nin eline geçtikten sonra, özelleştirilene kadar her sene göstermelik bir fiyat açıklanırdı. Biz fiyatı bilirdik, giderdik Tekel bayiine, bakardık 70'lik rakının fiyatına, tütünün de bir kilo fiyatı o kadar derdik. Bakan gelirdi, 70'lik rakı fiyatını açıklar giderdi. Şimdi rakı ne kadar, bilmiyorum. Ama şu anda uluslararası firmalara sözleşmeli olarak tütünü 5.70 YTL'ye veriyoruz. Bu kadar sömürülüyoruz. Tütün de öyle üç-beş ayda değil, 14 ayda meydana gelir. Ve hep tarlanın içinde olmak lâzım, ama gündüz değil, kırımı da gece yapılır...

Yöreden yöreye, Türkiye'de çok değişik tütün çeşitleri de var, ama sözleşmeli ekimle birlikte bu çeşitlilik de yerini tek tip üretime bırakacak herhalde...

Türkiye'nin tütünleri artık alıcı bulmuyor. Özelleştirilmeden önce bizim ürettiğimiz miktar 280 bin tondu, şimdi 80 bin tona kadar geriledi. 540 bin çiftçi tütünle uğraşıyordu, şimdi 96 bine geriledi. Tekel'in özelleştirilmesi tütüne de vurmadı sadece, üzümçüleri de yok etti. Suma fabrikaları vardı Tekel'in, üreticinin üzümünü alır, rakı yapardı. Şimdi o fiyattan almıyor özel şirket. Birliklerden konuşmuştuk, mesela Tariş'in üzüm birliği kooperatifi Tat'la ortak rakı fabrikası kurdu. Üzüm birliği çiftçilerin üzümünü almıyor, şirket alıyor, o da Tat'a veriyor. Birliğimiz bile bizim ürünlerimizi almıyor, bu kadar piyasa aktörüne dönüştüler. Böylesine bir egemenlik kurdu şirketler bu ülkede.

VIA CAMPESINA GÜNDEMİ

Yeni hedef ikili antlaşmalar

Siz Via Campesina'nın üyesisiniz. Bu örgütün mücadelesi, bütün dünya tarımını tehdit altına alan şirketleşmeye müdahale edebilir mi?

Abdullah Aysu: Via Campesina, 87 ülkenin üyesi olduğu toplam 137 örgütün en üst çatı örgütü, küresel kapitalizme karşı küresel bir örgütlenme. Şu anda dünyanın en güçlü örgütü. Seattle'dan itibaren başlattığımız kuşatma, diğer konferanslarda da etkili oldu ve DTÖ'yü geçersiz kılmayı başardık. 2006 yılında başkan bir basın açıklaması yaptı ve DTÖ'nün bugüne kadar yaptığı anlaşmaların askıya alındığını açıkladı. Biz DTÖ'ye, IMF'ye, Dünya Bankası'na cepheden karşıyız. Via Campesina, gıda egemenliğini esas alır, gıda egemenliğinin yeniden üreticiler ve tüketiciler tarafından ele geçirilmesini savunur. Genetiği değiştirilmiş organizmaların kullanılmasına, endüstriyel tarıma karşıyız. Kadınların eşit temsiliyetini esas alırız. Her örgütümüzün her bölgesinde eşbaşkanlık vardır. İhracata yönelik üretim yapılmasına da karşıyız. Uluslararası ticaretin şirketler aracılığıyla değil, devletler eliyle yapılmasını savunuyoruz.

Via Campesina dört yılda bir toplanıyor, bu sene de 14 Ekim'de Mozambik'te bir kongre var. Bu dönemin ana maddeleri neler?

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 60. yılının kutlandığı bu dönemde köylü haklarının BM'de kabul edilmesini istiyoruz. Ayrıca, her 17 Nisan'da dünya çapında bir eylem yapıyoruz. Öldürülen 19 MST'li çiftçinin anısına, Dünya Emekçi Çiftçi Günü olarak ilan ettik o günü. Her yıl o dönemde bir tema belirliyoruz, ona göre davranıyoruz. Bu sene "ikili antlaşmalar" olarak belirledik. DTÖ'yü bilince çıkardık, ikili antlaşmaları engelleyemiyoruz. İkili antlaşmalar DTÖ 'den daha berbat. Bir araya geliyorlar, anlaşılıyorlar, sizin haberiniz bile olmuyor, malı sunduğunuzda anlıyorsunuz.

TÜRKİYE’NİN SULARI ELDEN GİDİYOR

Yağmur suyunu bile kullandırmayacaklar

Abdullah Aysu: 2009 martında çok tartışacağız, suyla ilgili problem kapıya geldi dayandı. GATT’ın 11. maddesinde, çok net biçimde, “su ve kanalizasyon hizmetleri şirketlere devredilir” diyor. Türkiye’nin kaşına gözüne bakarak seçmediler burada su forumu yapmayı. Özelleştirmeye en iyi örnek gösterebilecekleri ülkelerde yapıyorlar bu işleri. Size bir rakam vereyim. Dünyadaki suyun yüzde 5’i özelleştirilmiş, yüzde 95’i şirketlerin kontrolünde değil, ama o yüzde 5’in elde ettiği ciro bile, dünyadaki tüm petrol cirosunun yüzde 56’sı oranında. Böyle deli bir paradan bahsediyoruz. Özal’ın yaptığı uyanıklığın benzerini Tayyip yapıyor şimdi: Kanunun adı, Yap-İşlet-Devret Kanununun Değişikliği Hakkında Kanun. Otoyollar, köprüler bilmem neler özelleştirilecek diyor. Ama ne yazıyor biliyor musunuz 7. maddesinde? “Sulama birliklerinin yetkileri DSİ’ye devredilir, DSİ’ye devredilen nehirler, göller, göletler kırk yıldan az olmamak kaydıyla ihalesiz olarak hizmeti yürütmek üzere şirketlere devredilir” diyor. Kamuoyuna anlatırken de “otoyolları, köprüleri falan özelleştireceğiz” diyorlar. Bunu geçirecekler ve kırk yıl ihalesiz verecekler, bütün dünyaya buradan bir örnek sunacaklar. Niye sulama birliklerinin üzerinden yapamıyorlar? Sulama birlikleri kooperatif. Kooperatifin malına dokunamıyor. Onun görev ve yetkisini DSİ’ye devrettiğinde, devletin malı oluyor. Kanun geçti mi, tamam, ondan sonra uygulamaya itiraz edeceğiz her zaman olduğu gibi. TEKEL özelleşti, biz işgal ediyoruz, “vermiyoruz” diyoruz. Kaç gün işgal edeceğiz? Bolivya’da insanlar çatıdan su almaya kalktığı için, şirketler polis ve jandarmayla bastı evleri. Yağmur suyunu kullandırtmıyor, kazan koyuyorsun altına, aldirtmıyor. İsyan öyle başladı Bolivya’da.

Söyleşi: Barış Çakan ve Merve Erol

Express Eylül 2008